

Studium interwencji: Z pacynką w świecie uczuć i emocji (Zrozumieć siebie, zrozumieć drugiego, zrozumieć nas...)

Interwencja bazowała na działaniach wychowawcy klasy we współpracy z pedagogiem szkolnym, psychologiem oraz asystentami międzykulturowymi zatrudnionymi w szkole w celu integracji uczniów z doświadczeniem migracji. Wychowawca wdrożył autorski program „Z pacynką w świecie emocji i uczuć” podczas zajęć, którego celem było rozwijanie u uczniów zdolności nazywania i rozumienia swoich emocji, dotyczących postrzegania świata, a także dostrzegania uczuć uczniów nowo przybyłych do klasy. Zajęcia odnosiły się do wszystkich uczniów.

Wyrażanie swoich emocji i uczuć niejednemu dorosłemu sprawia wiele trudności. Na pewno umiejętność powiedzenia, co czuje się w danej sytuacji i nazwania emocji, staje się pomocą w rozumieniu emocji i uczuć również tych osób, które są wokół mnie. Poznawanie samego siebie wzmacnia w uczniach chęć poznawania tego, co przeżywają koledzy i koleżanki. Czasami nawet zrozumienie emocji okazywanych przez drugiego człowieka pozwala zaakceptować siebie samego. To pomaga w komunikacji i rozumieniu sytuacji, w której znajduję się „ja” jako uczeń i „ty”, który dołączyłeś do naszej klasy/grupy. Kiedy poznamy, nazwiemy i zaakceptujemy emocje swoje i innych, łatwiej będzie się uczyć w danym środowisku.

Działania odnosiły się do klasy przyjmującej, uczniów z Ukrainy, rodziców wszystkich uczniów danej klasy, nauczycieli uczących oddział.

Opis sytuacji

Interwencja dotyczyła uczniów klasy 5. W grupie tej wielokulturowość istniała od klasy 1. W społeczności były dwie osoby z Czeczenii (od klasy 1) oraz jedna z Ukrainy (dziewczynka dołączyła w drugim semestrze klasy 3). Decyzją dyrekcji do klasy dołączył chłopiec z Ukrainy. Mimo dość trudnej klasy (niski poziom dydaktyczny, wielu uczniów jest w trakcie badań w poradni), grupa z łatwością nawiązała relacje z nowo przybyłymi.

Niestety między uczniami z Czeczenii i Ukrainy wywiązały się drobne nieporozumienia, które wpłynęły na pogorszenie atmosfery w klasie. Pod koniec klasy 4 uczeń z Ukrainy, który był bardzo lubiany przez dzieci, wyjechał do innego miasta, do rodziny. Rozbicie emocjonalne było bardzo widoczne. Problemy dydaktyczne nasiliły się. Wychowawca zauważył, że klasa jest zmęczona zmianami, które dość często dezorganizowały pracę nauczycieli. We wrześniu dołączył do klasy nowy uczeń z Ukrainy, który do tej pory uczył się zdalnie. Uczniowie klasy przyjmującej mieli problem z wyrażaniem swoich emocji, uczuć. Niektórzy nie potrafili ich nazwać. Pojawiało się (sporadycznie) zjawisko przeżywania uczniów z doświadczeniem migracji. Nauczyciel, widząc niepokojące zachowania, wdrożył podczas zajęć z wychowawcą autorski program „Z pacynką w świecie uczuć i emocji”.

Cele podjętych działań

- uświadomienie uczniom, że ich emocje i uczucia są warte wyrażania i nazywania, aby poznać odczucia nowych uczniów;
- rozwinięcie wzajemnego zrozumienia między uczniami;
- budowanie więzi grupowej;
- integracja grupy;
- rozwijanie umiejętności dostrzegania cech łączących różne osoby;
- ukazanie elementów łączących kulturę polską i ukraińską;
- wzajemne poznawanie swoich upodobań;
- odkrywanie talentów artystycznych uczniów;
- wzmacnianie zainteresowań uczniów przybyłych z Ukrainy;
- włączenie uczniów do środowiska szkolnego.

Ogólny opis interwencji

Świat pacynek jest świetnym przykładem na to, jak animowanie własnoręcznie wykonanej pacynki może wspierać rozwój emocjonalny i społeczny dzieci. Praca/zabawa uczniów, niezależnie od narodowości, pomaga eksplorować własne uczucia i emocje poprzez identyfikację z pacynką, która staje się wyrazicielem przeżyć towarzyszących dorastającemu

człowiekowi. Przez animowanie pacynek dzieci nie tylko poznają nowe słowa, terminy, ale też uczą się siebie samych, poznają swoje emocje i uczucia, są również w stanie inaczej spojrzeć na przeżycia kolegi/koleżanki, zauważają, że w przeżywaniu świata nas otaczającego jesteśmy tacy sami. Ta forma poznawania siebie i innych jest także dobrą okazją na poznawanie nowych słów, zwrotów. Nawet jeśli uczeń miał blokadę, aby mówić, mimika twarzy, gesty pomagały mu w wypowiedaniu myśli na głos. To natomiast jednoczyło klasę, zniwelowało uprzedzenia i budowało bardzo dobrą atmosferę w klasie.

Szczegółowy opis działania

Pierwszy etap. Zaplanowanie działań

Wychowawca we współpracy z pedagogiem szkolnym oraz nauczycielami asystentami międzykulturowymi wyjaśnił konieczność wprowadzenia interwencji „Z pacynką w świecie uczuć i emocji” w klasie 5 na zebraniu z rodzicami klasy przyjmującej oraz na spotkaniu zespołu nauczycieli uczących klasę (wychowawca poinformował rodziców o zadaniu wykonania przez dzieci pacynek oraz terminie pierwszych zajęć z pacynką; nauczyciele zostali poinformowani o możliwości wykorzystania pacynek uczniów podczas zajęć przedmiotowych). Do dalszych kroków na tym etapie należało:

- zaplanowanie tematów zajęć z wychowawcą z użyciem pacynek, które uczniowie samodzielnie wykonali;
- dostosowanie planu pracy wychowawczej, mając na uwadze charakter klasy i zjawisko wielokulturowości;
- zorganizowanie wyjazdów integracyjnych dla klas 5.

Drugi etap. Poznanie sytuacji rodzinnej ucznia z Ukrainy

Wychowawca spotykał się z uczniem i jego mamą, przeprowadził wywiad dotyczący doświadczeń związanych z życiem w Ukrainie i pobytem w Polsce, ich sytuacją prawną i materialną rodziny. Wyjaśnił także zasady funkcjonowania placówki, najważniejsze zasady

panujące w szkole i na lekcjach, odpowiadał na pytania mamy i ucznia. Spotkanie odbyło się w obecności asystenta kulturowego, tak aby zniwelować barierę językową.

Cele spotkania:

- oprowadzenie po budynku szkoły;
- zapoznanie z dokumentami szkoły;
- zapoznanie z prawami i obowiązkami ucznia;
- spotkanie zapoznawcze oraz informacyjne;
- przekazanie pakietu powitalnego, zawierającego: dane kontaktowe do szkoły, w tym strona www, dane do logowania do e-dziennika, plan lekcji.

Rozmowa pomogła zbudować relacje. Wychowawca miał wgląd w sytuację rodzinną dziecka, poznał jego doświadczenia, dzięki czemu ma fundamenty do budowania pozytywnych relacji z grupą rówieśniczą.

Trzeci etap. Uczniowie zostali zapoznani z programem „Z pacynką w świecie uczuć i emocji”

Wychowawca na początku roku szkolnego poinformował uczniów o programie „Z pacynką w świecie emocji i uczuć”. Wyjaśnił, że pomoże im on zrozumieć przeżycia własne i innych uczniów w klasie, a pacynka, którą uczniowie wykonają samodzielnie (baza pacynki – rękawiczka lub skarpetka), towarzyszyć im będzie na wszystkich zajęciach z wychowawcą oraz podczas zajęć pozalekcyjnych – organizowanych przez wychowawcę, a także innych nauczycieli. Dzieci poprzez animowanie pacynki będą przekazywać emocje i przeżycia związane z sytuacjami danego dnia, z poznanymi tekstami, poznawaniem innych kultur. Wychowawca pokazał uczniom pacynkę wykonaną przez siebie i poprosił, aby uczniowie nie pokazywali kolegom i koleżankom swoich dzieł do momentu zaprezentowania na forum klasy. Ważne było również to, aby nadać imię pacynce. Uczniowie z entuzjazmem przyjęli propozycję innej formy pracy podczas zajęć z wychowawcą.

Czwarty etap. Realizacja programu podczas zajęć z wychowawcą

Wszyscy uczniowie samodzielnie wykonali pacynkę. Punktem wyjścia do jej zrobienia miała być rękawiczka lub skarpetka. Inwencja twórcza nie była niczym ograniczona, tak samo

materiały, z których wykonano kukiełki. Podczas pierwszej prezentacji uczeń przedstawił pacynkę. Ważne było to, aby nadać jej imię (o tym byli poinformowani uczniowie podczas zapoznania z treścią i celami programu). Poprzez animowanie pacynek dzieci przekazywały emocje i przeżycia wynikające z sytuacji dnia codziennego, a także rozumienia czytanych tekstów i przekazywania informacji o kulturze danego kraju.

Poniżej opisano propozycje zagadnień na zajęciach z wychowawcą raz w tygodniu przez 45 minut.

Zajęcia nr 1. Prezentacja

Uczniowie prezentują po kolei swoje pacynki. Konieczne jest, aby uczeń podczas przedstawiania podał jej imię. Zaczynają osoby chętne. Następnie wychowawca zadaje pytanie: „Jak się dziś czujesz?”. Chętne osoby ze swojego miejsca animują pacynkę i niewerbalnie informują klasę o swoich emocjach. Pozostali uczniowie próbują nazwać przedstawione uczucia.

Zajęcia nr 2. Moje zainteresowania

Uczniowie animują pacynkę, aby przedstawić swoje zainteresowania. Pozostali uczniowie (bez możliwości notowania) starają się zapamiętać jak najwięcej informacji o danym uczniu. Gdy wszyscy zaprezentują hobby, pozostali uczniowie mówią na głos, kto ma jakie zainteresowania. Wspólnie weryfikują dane na temat kolegi i koleżanki. Na koniec zajęć wychowawca zadaje pytanie: „Czy spotkało cię dziś w szkole coś miłego? Jeśli tak, przedstaw to, jak się z tym czujesz.” Może być to przyczynek do dyskusji na temat przyjaznych zachowań wśród uczniów.

Zajęcia nr 3. Uczucia moje, emocje innych

Praca w parach i „trójkach”. Uczniowie losują scenki do przedstawienia (animują pacynki).

Przykładowe scenki (w zależności od potrzeb klasy, wynikających z obserwacji wychowawcy):

- Koleżanka/kolega z klasy obchodzi dziś urodziny. Częstuje grupę cukierkami.
- Widzicie, że starszy uczeń wpycha się w kolejkę przed stołówką szkolną.

- Twoja koleżanka/Twój kolega poprawił ocenę z klasówki z matematyki, Tobie się nie udało.
- Dowiedziałeś się, że Twój przyjaciel/Twoja przyjaciółka przeprowadza się do innego miasta.
- Twój kolega/Twoja koleżanka nie wziął(a) drugiego śniadania do szkoły.
- Byliście świadkami złego zachowania ucznia podczas przerwy. Uczeń popchnął kolegę, który upadł.
- Próbujecie przekonać kolegę/koleżankę, aby usiadł(a) z Wami podczas przerwy.
- Twój kolega/Twoja koleżanka jest dziś bardzo smutny(-a). Co robisz?
- Wychowawczynie proponuje Wam wyjście do kina. Przedstawcie reakcję klasy.
- Wiesz, że Twój kolega/Twoja koleżanka ma dziś wizytę u dentysty.

Podsumowanie: uczniowie nazywają emocje, które zostały zagrane przez kolegów i koleżanki w scenkach.

Zajęcia nr 4. Sport to zdrowie

Uczniowie losują karteczki, na których są zapisane różne dyscypliny sportu. Animują pacynki, aby pokazać daną dyscyplinę. Pozostali uczniowie odgadują, jaki to sport (koszykówka, siatkówka, piłka nożna, pływanie, wioślarstwo, jazda konna, badminton, tenis stołowy, tenis ziemny itp.). Na koniec zajęć wychowawca zadaje pytanie: „Czy spotkało Cię dziś w szkole coś nieprzyjemnego? Jeśli tak, przedstaw to, jak się z tym czułeś”. Może być to przyczynek do dyskusji na temat nieprzyjaznych zachowań wśród uczniów klasy/szkoły.

Zajęcia nr 5. Co wiem o swoim kraju?

Uczniowie na ostatnich zajęciach zostali poinformowani, że w przyszłym tygodniu będą przedstawiać dwa elementy, które kojarzą się im z ojczyzną. W towarzystwie pacynki należy zaprezentować klasie wybrane rzeczy. Można używać różnych technik (malarskich, muzycznych), nie tylko ruchów, gestów. Uczniowie mogą wspomagać się słowami.

Zajęcia nr 6. Cieszę się, smutno mi...

Nauczyciel czyta dwa wiersze, np. Danuty Wawiłow: „Zapach czekolady” i „Pokrzywa”. Po wysłuchaniu pierwszego uczniowie są proszeni, aby spróbować mimiką twarzy wyrazić swoje

LEGACY17

UMCS
UNIWERSYTET MIASTECZKIACHOWSKIEJ

... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**

uczucia, które towarzyszyły im podczas recytacji. Uczeń powinien usytuować pacynkę przy twarzy, blisko głowy. Po wysłuchaniu drugiego tekstu wychowawca powtarza polecenie. Przed zajęciami warto dokonać tłumaczenia na język ukraiński wybranych tekstów lirycznych. Pod koniec zajęć wychowawca prosi uczniów, aby zastanowili się, które sytuacje w życiu wywołują w ludziach pozytywne, a które negatywne emocje.

Zajęcia nr 7. Pyszności

Praca w parach i „trójkach”. Uczniowie najpierw indywidualnie starają się pokazać kolegom w parze lub w „trójce”, co lubią jeść. Następnie rozmawiają na temat potraw z różnych stron świata. Wybierają potrawę, która jest ulubioną pary lub „trójki”. Następuje publiczna prezentacja przed klasą. Na koniec zajęć wychowawca prosi, aby wyszły na środek dzieci, które chcą się dziś podzielić swoimi emocjami i przeżyciami. Uczeń ma pacynkę, animuje ją, ale może używać słów do przekazania uczuć klasie.

Zajęcia nr 8. Co wiem na temat Ukrainy?

Uczniowie na początku zajęć są proszeni, aby zastanowili się, co wiedzą na temat Ukrainy. Chętni uczniowie animują pacynki, przekazując informacje o kraju, z którym sąsiadujemy. Po wysłuchaniu propozycji dzieci jako ostatnia prezentuje wiadomości o ojczyźnie osoba, która pochodzi z Ukrainy (może używać słów, haseł, rysunków na tablicy itp.). Podsumowując zajęcia, wychowawca prosi, aby uczniowie stwierdzili, czy dużo wiedzieli o Ukrainie, a ile dowiedzieli się z prezentacji kolegi, który przyjechał z Ukrainy.

Zajęcia nr 9. Porozmawiajmy... O rozwiązywaniu konfliktów słów kilka

Uczniowie dobierają się parami. Ich zadaniem jest pokazanie kłótni bez użycia słów. Następuje dyskusja na temat podobieństw i różnic w przedstawieniu sporu. Wychowawca zadaje pytanie, czy uczniowie znają sposoby na rozwiązywanie konfliktów. Uczniowie (w parach) spisują propozycje na kartkach, po czym prezentują na forum klasy. Wybrane zostaną najciekawsze propozycje rozwiązywania konfliktów. Uczniowie zapisują je na jednej planszy i wywieszają w sali.

Zajęcia nr 10. Jeden za wszystkich, wszyscy za jednego...

UMCS
UNIVERSYTET HAZARONIA-SKAROWSKI

... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**

Uczniowie są poproszeni o odrysowanie swojej dłoni na kartce. Następnie wycinają kontur dłoni. Wychowawca prosi, aby na kolejnych palcach napisać:

- Jak masz na imię?
- Jaki jest Twój ulubiony kolor?
- Określ emocje, które Ci dziś towarzyszą.
- Co najbardziej lubisz jeść?
- Jaki jest Twój ulubiony przedmiot w szkole?

Wychowawca nawleka igłę nitką i prosi, aby pacynka danej osoby przyniosła wyciętą dłoń nauczycielowi. Nauczyciel nawleka wszystkie kontury dłoni, tworząc łańcuch. Wywiązuje się pogadanka na temat tego, że jesteśmy tacy sami, jak kontur dłoni, mimo różnych upodobań i zainteresowań. Powinniśmy być osobami, które się wspierają jak trzej muszkietierowie: „Jeden za wszystkich, wszyscy za jednego!”.

Piąty etap. Wyjazdy i spotkania integracyjne, turnieje

W trakcie trwania interwencji zaplanowano również:

- Wyjazd klas 5 w październiku pod hasłem „Śladami kultur” do miejscowości Bohoniki, znajdującej się na Szlaku Tatarskim w województwie podlaskim. Uczniowie zwiedzili meczet i wysłuchali opowieści o zwyczajach i obrzędach tatarskich, a następnie odwiedzili pobliski muzułmański cmentarz. Podczas wycieczki nauczyciele rozmawiali o różnorodności kulturowej, przewodnik wskazał na podobieństwa i różnice. Dzieci wzięły też udział w warsztatach kulinarnych, co było okazją do dzielenia się ulubionymi tradycyjnymi potrawami z domów rodzinnych.
- Udział klasy w Europejskim Dniu Języków Obcych. Klasa wylosowała do zaprezentowania na forum szkoły Węgry. Wszyscy po zajęciach dydaktycznych uczestniczyli w dwóch spotkaniach. Uczniowie przygotowywali materiały w domu. W szkole, po „burzy mózgów” dzielili pracę w ten sposób, aby wszyscy uczestniczyli w dziele twórczym – powstawaniu plakatu.

LEGACY17

UMCS
UNIVERSYTET MARIII KURIE-SKOŁODOWSKIEJ

... **SI.** Swedish Institute
Funded by

- Turniej koszykówki klas 5 „Spójrz inaczej”. Celami turnieju było propagowanie sportu wśród uczniów, wyładowanie energii i złych emocji, wywołanie poczucie bycia równym w grupie, integracja klas 5, stworzenie okazji do zdrowej rywalizacji sportowej i kibicowania, utrwalanie treści programu profilaktycznego realizowanego w klasach 5.
- Wyjazd klas 5 w kwietniu na „Zieloną szkołę” do Kulki. Uczniowie podzieleni na grupy uczestniczyli w podchodach, pokonali trasę w parku linowym, zadają i rozwiązują zagadki, co sprzyjało integracji nie tylko uczniów tej samej klasy, ale i wszystkich klas 5 bez względu na kraj pochodzenia, wygląd czy też religijne wartości, które uczeń wyznaje. „Nie nauczysz się języka, siedząc w klasie” – twierdzą nauczyciele szkoły Faneromeni w Nikozji na Cyprze. Do tego potrzeba praktyki w codziennym życiu. Dzieci, a szczególnie młodzież cudzoziemska, uczą się języka w czasie wolnym, gdy chcą i muszą porozumiewać się z innymi. Dlatego bardzo ważną część interwencji stanowią wyjazdy i spotkania pozalekcyjne. To wpływa na integrację dzieci różnych kultur.

Ograniczenia czasowe

Interwencja, która obejmuje spotkania z uczniami podczas zajęć z wychowawcą oraz realizacja programu „Z pacynką w świecie uczuć i emocji”, powinna trwać 8–10 tygodni. Tempo pracy zależy od danej klasy i zaangażowania uczniów. Wychowawca bacznie obserwuje nastroje grupy i dopasowuje tematykę zajęć na podstawie potrzeb związanych z zachowaniem oraz emocjami grupy. Ideą interwencji jest umiejętność nazywania, akceptowania i pracy nad własnymi emocjami oraz rozumienie i akceptowanie emocji innych osób w klasie, bez względu na kraj pochodzenia czy odmienną kulturę. Rozumienie emocji nie tylko „moich”, „Twoich”, ale przede wszystkim „naszych” pomoże w przezwyciężaniu trudności w integracji, ułatwi rozwiązywanie konfliktów (jeśli takie zaistnieją), pomoże w codziennej dydaktyce.

Ocena skuteczności interwencji

Interwencja skutkuje i uwidacznia efekty. Uczniowie nazywają swoje emocje i uczucia, starają się rozumieć zachowanie i uczucia osób, które tworzą ich klasę, oraz innych dzieci. Wspierają kolegów i koleżanki, którzy mają „zły dzień”, cieszą się szczęściem innych. Dzielą się przeżyciami bez skrępowania i bojaźni, że zostaną wyśmiani czy odrzuceni. Przekazują wzajemnie informacje, co było na lekcjach, w razie absencji ucznia z Ukrainy. Przerwy spędzają razem, spotykają się również poza lekcjami, przeważnie na boisku szkolnym – chłopcy i dziewczyny, dzieci różnych narodowości, bez względu na światopogląd. Nauczyciele nie dostrzegają podziału, widzą współpracę w grupie klasowej.

Analiza ryzyka

Niechęć klasy do kolejnej nowo przybyłej osoby

Niechęć może przejawiać się w porównywaniu nowej osoby z Ukrainy do kolegi, który wyjechał, a był bardzo lubiany. Nauczyciele zaproszeni do współpracy mogą się obawiać dodatkowego obciążenia, jak również dezorganizacji pracy dydaktycznej.

Absencja uczniów na zajęciach z wychowawcą

Powielanie stereotypów w aspekcie przyjęcia i pomocy uczniowi z Ukrainy

Niechęć do robienia dodatkowej pracy w domu (wykonanie pacynki)

Wskazówki dla praktyki

Uczniowie poprzez przedstawianie krótkich scenek i zabawę z pacynkami poznają świat emocji, dzięki którym łatwiej im zrozumieć, a później rozpoznać emocje u innych ludzi. Wyrażanie swoich emocji za pomocą pacynek pomaga pokonać nieśmiałość oraz bariery w komunikacji. Dlatego warto zachęcać, aby nauczyciele innych przedmiotów wykorzystywali pracę z pacynkami na swoich przedmiotach, w zależności od potrzeb danej klasy w myśl zasady „nauka przez zabawę”.

LEGACY17

UMCS
UNIVERSYTET HUMANICZNO-SPOŁECZNY

... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**

Dzieci z Ukrainy chętnie wykonały pacynkę, brały udział we wszystkich przedsięwzięciach związanych z programem „Z pacynką w świecie uczuć i emocji”. Warto, aby nauczyciele nowo przybyłych dzieci z Ukrainy czy innego kraju robili wywiady przed lekcjami, co ułatwi pracę z dzieckiem i pozwoli na pełne uczestnictwo w lekcji od samego początku, bez poczucia u dziecka, że dołączyło jako ostatnie.

Decydujące znaczenie dla rozwoju dziecka, bez względu na kraj pochodzenia, ma nieustanny przepływ wrażeń, doznań i informacji oraz przekazywanie stanów emocjonalnych pomiędzy dzieckiem a jego najbliższymi, opiekunami oraz nauczycielami. To właśnie ten kontakt sprawia, że pociecha rozwija swoją osobowość społeczną i umiejętność komunikacji.

W kontekście tego bardzo ważnego procesu pacynki stają się cennymi narzędziami w pracy z uczniami. To znana od wielu lat skuteczna pomoc dydaktyczna. Uniwersalność pacynek jest więc ponadczasowa.

Polecane linki i materiały dla nauczycieli

- Bernacka-Langier, A., Janik-Płocińska, B., Kosowicz, A., Pawlic-Rafałowska, E., Piegat-Kaczmarzyk, M., Walczak, G., Rejmer, Z., Wasilewska-Łaszczuk, J. i Zasuńska, M. (2010). *Inny w polskiej szkole – poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi*. Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń. <https://forummigracyjne.org/wp-content/uploads/2018/12/1885.pdf>
- Bohosiewicz, M., Czerniejewska, I., Halik, T., Jurkiewicz, J., Kornacki, P., Kuspys, P. i Marek, A. (2010). *Imigranci w mojej klasie*. Stowarzyszenie Vox Humana.
- EduZabawy. https://eduzabawy.com/#google_vignette
- Jaszczyszyn, E. (red.) (2016). *Teoria i praktyka międzykulturowej edukacji nieformalnej w kontekście działań adresowanych do dzieci*. <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/6548/1/Teoria%20i%20praktyka%20mi%C4%99dzykulturowej%20edukacji%20nieformalnej.pdf>
- Olech, J. i Szostak-Król, K., *Polski na szóstkę – karty pracy*. <https://edulex.com.pl/pl/p/Polski-na-szostke-karty-pracy/1772#>

- PAJP – część 2 – Edukacja międzykulturowa.
https://issuu.com/frse/docs/pajp_educacja/13
- Studio Psychologiczne, *Lalki i pacynki jako metoda pracy z dzieckiem*.
<https://studiopsychologiczne.com/blog/lalki-i-pacynki-jako-metoda-pracy-z-dzieckiem/>

UMCS
UNIVERSYTET MEDYCYNICZNY I
WIOSNOSPRAWY

.... **SI.** Funded by
**Swedish
Institute**